

Stemmen van de Razzia Gerardus Mekes

Inleiding

Gerardus Mekes, roepnaam Gerard, wordt geboren te Rotterdam op 15 februari 1918, wordt op 10 november 1944 tijdens de razzia opgepakt. Hij is dan 26 jaar oud en moet noodgewongen zijn vrouw Annie en hun dochtertje Gerda achterlaten. Hij wordt gevoerd naar de verzamelplaats bij de havenloodsen in het westen van Rotterdam. Diezelfde dag, rond vier uur 's middags, wordt hij ingescheept op een kolenlichter die koers zet richting Amsterdam. Het schip komt daar de volgende dag aan en vervolgens gaat het transport naar Kampen. Op zondag 12 november wordt hij in een grote groep ontscheept in Zwolle en gaat het daar om 14 uur verder te voet naar Kamp Wezep.

Rechts: December 1944 - pasfoto van Gerard Mekes op zijn "Arbeitskarte".

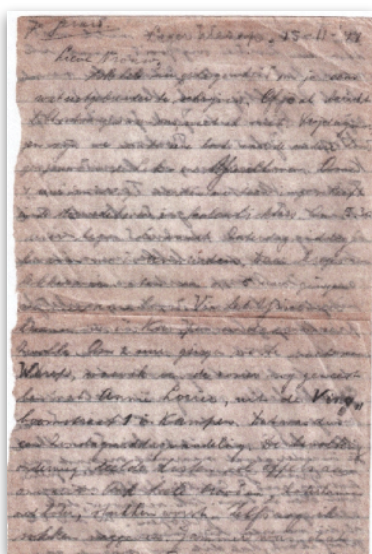
Vanuit dit doorgangskamp komt hij in eerst tussen 1 december en 20 december 1944 als dwangarbeider terecht in Wannleben, waar hij moet werken in een kalizoutmijn. Later wordt hij tewerk gesteld in Appenrode - Thüringen, Duitsland.

Een aantal van de brieven die Gerard Mekes naar huis stuurde, is bewaard gebleven. Zijn zoon Arthur heeft ze getranscribeerd en van aantekeningen voorzien. Deze transcripties en afbeeldingen van de brieven zijn, samen met scans van enkele persoonlijke documenten, als compilatie beschikbaar gesteld aan het archief van Stichting Razzia Monument Rotterdam.

Januari 2026

Stichting Razzia Monument Rotterdam

Brief 1 - Wezep, 15 november 1944

Lieve Vrouw,

Ik heb nu gelegenheid om je eens wat uitgebreider te schrijven. Of je al bericht hebt ontvangen, weet ik niet. Vrijdagmorgen zijn we van de ene loods naar de andere loods gesjouwd aan de Lek-en de IJsselhaven. Om 4 uur's middags werden we toen ingescheept in de Merwedehaven in kolenlichters. Om 5.30 uur begon de vaart. Zaterdagmiddag kwamen we in Amsterdam. Daar kregen we lekker warm eten en om 5 uur gingen we weer aan boord.

Via het IJsselmeer kwamen we in Kampen en daarna in Zwolle. Om 2 uur gingen we te voet naar Wezep, waar ik van de zomer nog geweest ben met Annie Lozier uit de Vingboonsstraat 1 in Kampen.

Links: De brief van 15 november 1944

Dat was dus een Zondagmiddagwandeling. De bevolking onderweg deelde kisten vol appels aan ons uit. Ook heele brooden, boterhammen met boter, stukken worst.

Zelfs zag ik sokken weggeven. Jammer was, dat een deel van de Rotterdammers niet hun fatsoen kon houden, zoodat soms de menschen ondersteboven geloopt werden. Een volle emmer met melk werd door een horde omgegooid, maar ik vond het van die Geldersche menschen toch prachtig werk.

Momenteel zijn we bijeen met Jack Gerritsen v/d Hoop en John van Bochove en een kennis van die twee, de kruidenier Piet van Vliet uit de Toussaintstraat. Een reuze goede kerel. Ook is er nog een oude schoolvriend van die twee, maar daar hebben we niet veel aan. In Wezep werden we in een uitgebreid kazernecomplex (ondergebracht); werkelijk prachtig gebouwd. Er is stroomend water, W.C., een soort van ovens die heel den dag gestookt worden. Gewerkt hebben we nog niet. Wel zitten we gevangen met ca. 5.000 man. Maar het is wel uit te houden.

Maak je in ieder geval maar niet ongerust over me. Groeit Gerda al? En maken jullie het nog goed? Gelukkig hebben we nog wat eten in huis. Ik vertrouw, dat alles goed zal afloopen. En nu ik al die menschen hier meemaak, dan geloof ik ook, dat dit zoo moest gaan. Dat dit zoo is voorbeschikt. Lieve!ing, de hartelijke groeten van je man.

Kus Gerda van me en als je schrijft, dan niet aan het Lager in Wezep. ** Je Gerard.

Noten bij de brief van zoon Gerard's zoon Arthur Mekes **

- Onbekend waarom Gerard adviseert om niet Kamp Wezep als adres te gebruiken.
- Welk adres dan wel?

Aanvullende aantekeningen van zoon Arthur Mekes:

21 november 1944

Met een overvolle personentrein van Wezep naar Dresden vervoerd. Reisduur: vier-en-een halve dag! Pas in Dresden uit de trein. Eén overnachting in een leegstaand kamp, waar het krioelde van de luizen/wantsen.

Ongeveer 27 november 1944

weer in de trein naar Eisleben. Stadje ligt 65 km. ten westen van Leipzig. (Een flink deel van de Rotterdammers bleef achter in Dresden)

1 december 1944

Bij het Arbeitsbureau in Eisleben ingeschreven. In het plaatsje Wannsleben am See van 1-12-'44 tot 22-12-'44 in een kalizoutmijn gewerkt als betaalde Ausländische Arbeiter. Bouwondernemer: Franz Wendt. Verblijf in Gasthof Schade in Wannsleben.

Leuke anekdote: 's Morgens marcheerden de Rotterdammers fier naar de zoutmijn. Zij zongen daarbij uit volle borst Nederlandse (vaderlandslievende) liedjes, zoals b.v. Ik heb u lief o, Nederland. (filosofie: wij laten ons niet klein krijgen; we houden de moed erin.) De dorpelingen vonden dat prachtig. Met Sinterklaas zongen ze in de mijn, 300 meter onder de grond, een aantal Sinterklaasliedjes.

Rond 20 december 1944

Weer in de trein; nu via een omweg (Halle) naar Nordhausen. (120 km. t.w.v. Leipzig)

21 december 1944

Aldaar bij het Arbeitsbureau ingeschreven als Ausländische Hilfsarbeiter. Te werk gesteld bij Mittelbauprojekt B3a in het Harzgebergte. Contract + weekloon. Het bedrijf waar mijn vader werkte, boorde gangen en grote hallen in de rotsen. De bedoeling was dat vliegtuigfabriek Henschel hier ondergronds zou gaan produceren. In het hele gebied van de Zuidelijke Harz waren al 10-tallen grotten uitgeboord, waar fabrieken gehuisvest waren of zouden worden.

Foto rechts: Ingang Bauwerk B3A (1944/45)

O.a. werden zo'n 10 km. van Appenrode V1- en V2- raketten geproduceerd. Mijn vader zag ze bij Niedersachswerfen op treinen voorbijkomen.

Verblijf van de Rotterdammers in een vertimmerd feestzaaltje van Dorfshaus/Gasthaus: Zu den drei Linden. In het kleine dorp Appenrode.

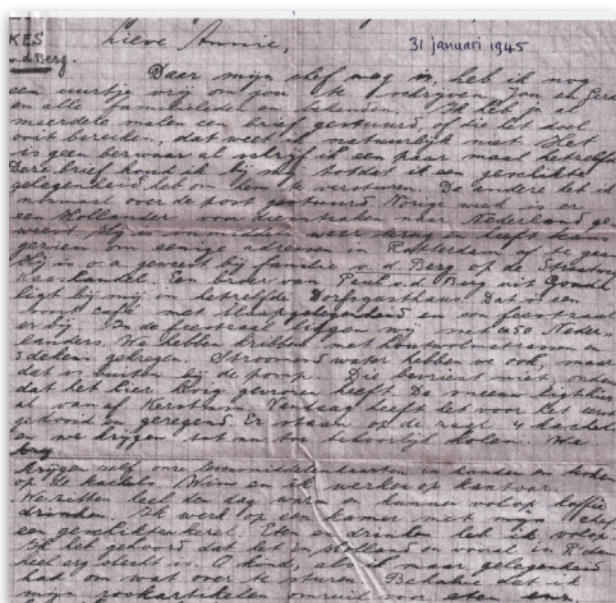
23 december 1944

De Rotterdammers kregen van de dorpelingen een kerstboom. Tot ong. 20 januari 1945 werkte mijn vader als bouwvakker in de grotten.

Ongeveer vanaf 20 januari 1945

Mijn vader werkte op het bouwterrein in de directieket van het mijnbouwbedrijf als administrateur.

Brief 2 - Appenrode (D), 31 januari 1945

Lieve Annie,

Daar mijn chef weg is, heb ik nog een uurtje vrij om jou te schrijven. Jou en Gerda en alle familieleden en bekenden. Ik heb je al meerdere malen een brief gestuurd. Of die het doel ooit bereiken, dat weet ik natuurlijk niet. Het is geen bezwaar, al schrijf ik een paar maal hetzelfde. Deze brief houd ik bij mij, totdat ik een geschikte gelegenheid heb om hem te versturen. De andere heb ik normaal over de post gestuurd.

Vorige week is er een Hollander voor dienstzaken naar Nederland geweest.*

Links: De brief van 31 januari 1945

Hij is inmiddels weer terug en heeft kans gezien om eenige adressen in Rotterdam af te gaan. Hij is o.a. geweest bij de familie v.d. Berg op de Straatweg Kaashandel. Een broer van Paul v.d. Berg uit Gouda ligt bij mij in hetzelfde Dorfsgasthaus. Dat is een soort café met slaapgelegenheid en een feestzaal erbij. In de feestzaal liggen wij met circa 50 Nederlanders.

We hebben kribben met houtwolmatrassen en 3 dekens gekregen. Stroomend water hebben we ook, maar dat is buiten bij de pomp. Die bevriest niet, ondanks dat het hier hevig gevroren heeft. De sneeuw ligt hier al vanaf Kerstmis. Vandaag heeft het voor het eerst gedooid en geregend. Er staan op de zaal 4 kachels en we krijgen tot nu toe behoorlijk kolen.

We krijgen zelf onze levensmiddelenkaarten in handen en koken op de kachels. Wim en ik werken op kantoor. ** We zitten heel de dag warm en kunnen volop koffie drinken. Ik werk op een kamer met mijn chef, een geschikte kerel. Eten en drinken heb ik volop. Ik heb gehoord dat het in Holland, en vooral in R'dam heel erg slecht is.

O kind, als ik maar gelegenheid had om wat over te sturen. Behalve dat ik mijn rookartikelen omruil voor eten enz. ben ik zeer bevriend met de kruideniersfamilie. Ik heb er een paar maal gitaar gespeeld en op zoo 'n manier zijn Wim en ik er kind in huis geworden. We krijgen van alles. Maak je over mij dus maar niet meer ongerust. In dit kleine dorpje zitten we heel rustig. Ik wou dat jullie bij mij waren. Ik houd me maar steeds voor oogen, dat jullie ondanks honger en ellende toch nog gezond zijn. Aan andere dingen durf ik niet denken, hoewel ik wel gehoord heb, wat er in R' dam gaande is.

Zelf maak ik het goed en ik hoef me voor mezelf niet veel zorgen meer te maken. Alleen naar jou en Gerda, onze ouders, broers en zusters gaan mijn gedachten uit. Hopelijk duurt die toestand niet lang meer. Verlies in geen geval den moed. Want ik weet wel, vrouwtje dat jij moed zoo hard nodig hebt. Misschien kunnen jullie wel naar Alblasterdam of Bleiswijk vertrekken, maar ja, hoe moet je daar komen. Daar hebben ze waarschijnlijk ook niemand nodig. Vergeef me maar, als ik gekke dingen zeg. Ik kan hier alleen voor jullie bidden. Lieveeling, als je een brief van mij ontvangt, schrijf me dan onmiddellijk terug. Maar ja, dat doe je uit jezelf ook wel. Dat komt omdat ik zoo graag iets van jullie zou hooren. In de put zit ik niet, het is niet de eerste keer dat ik van huis moest. Maar dat neemt niet weg, dat ik veel aan jou en alle anderen denk. Ik kan hoogstens bedroefd zijn, maar aangezien dat toch niet helpt, zet ik me daar nogal gemakkelijk overheen. Vrouwtje, ik schrijf maar voor het vuistje weg al wat me te binnen schiet. Gisteren las ik hier in een krant, dat jullie nog maar 1 pond brood per week krijgen. Dat beteekent groote hongersnood. Hoe moeten jullie daar doorheen komen?

Vandaag is het 2 Februari. Ik ben net weer verder gegaan met schrijven. Gisteren heb ik geen tijd gehad. Hier verdien ik aardig wat geld. Daar ik het toch niet kan oversturen, geef ik nogal gemakkelijk uit. Wim en ik leven uit een pot. Wie betaalt doet er niet toe. Toch heb ik nog 100 Mark overgehouden, en deze week ontvang ik weer zooiets als 140 Mark.

Hoe gaat dat met jou? Krijg je geld van de R.V.S. of van Maatschappelijk Hulpbetoon of Deutsche Autoriteiten? Wim en ik hebben er steeds op gerekend, dat de R.V.S. onze vrouwen en kinderen niet in de steek zal laten. Zou er nog wel gewerkt worden? Als je er nog wel eens komt, doe dan de hartelijke groeten van ons. Mijnheer Kaspersma zal er nog wel zijn. Die is 50 jaar geweest.

Wat het worden moet, ik weet het niet. O ja, bij ons in het Lager (op de feestzaal) is ook Frans Klis uit de Groote Visscherijstraat. Dat is een broer van Zus van Halen-Klis. Ook Ab Dunk, die is getrouwd met mevrouw Kuilenburg chocoladewinkel op de Mathenesserweg. Ik heb al geschreven dat ook Vermeiden bij ons is. Dat is een vriend van Wim Rijdsijk en Jan Ebbens. Hij is verloofd met een zus van Jan Ebbens, Boschpolderplein. Ook Gerritsen van de Hoop en Van Bochove zijn hier en dan die collega van Kees, een zekere Jan Feenstra uit Schiedam. Bij jullie moet het ook zoo gesneeuwd hebben, en dan geen kolen. Jullie wonen nu zeker zoo veel mogelijk bij elkaar. Gelukkig hadden we nog wat kolen en wat eten, maar dat kan nooit genoeg geweest zijn voor zoo' n langen tijd. En dan dat kleine kind. Bé is zeker ook naar haar moeder toe.

Hoe mijn ouders en zus het nu moeten stellen, is me ook al een raadsel, want daar is nu heelemaal geen geld meer, of de V.I.R. moet bijspringen. Ans, ik ga maar stoppen, want het is al maar gissen en daar word jij niet vroolijker door. Doe de hartelijke groeten aan alle nog aanwezige vrienden en bekenden; onze ouders en zusters speciaal. Kus ons dochtertje en wees zelf innig omhelsd en bemind door je man. Wees om mij niet treurig hoor, Annie! Besteed al je aandacht maar aan Gerda en aan jezelf.

Gerard. G. Mekes - Vooral dit adres duidelijk vermelden!
Bei Arge B3. Halle-Saale 2 Postfach nr. 1825

Noten bij de brief van Gerard's zoon Arthur Mekes*

Opnieuw is sprake van heen en weer reizende personen Duitsland-Rotterdam vice versa. Ook in andere brieven schrijft Gerard Mekes hierover. Vanaf +/- 20 januari 1945 werkt hij op het kantoor van de bouwonderneming. Voor die tijd werkte hij als bouwvakker in de grotten.

Aanvullende aantekeningen van Gerard's zoon Arthur Mekes:

In de grotten van Bauwerk B3a werkten ook strafgevangenen. Deze kwamen elke morgen met een goederentrein van het concentratiekamp Erich bij het stadje Elrich naar de grotten bij Appenrode. (6 km. afstand) Vergezeld van SS-bewakers, die hen regelmatig mishandelden. Mijn vader was daar soms getuige van.

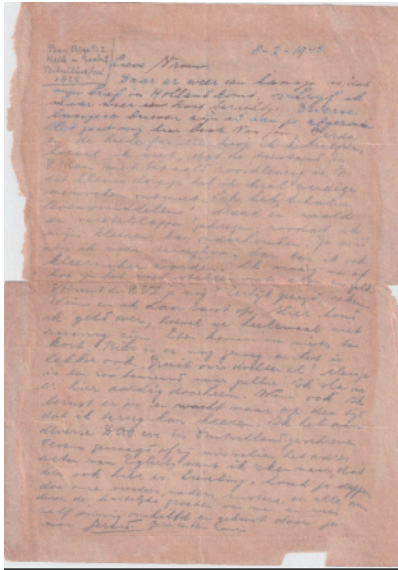
In KZ Erich zijn enkele duizenden gevangenen om het leven gekomen. Ik bezocht de restanten van het kamp in 2002. Er staat een gedenksteen. Naast veel Russen ook Franse en Belgische strafgevangenen. Het personeel van de Duitse mijnbouwonderneming was overwegend anti-nazi.

Voorbeeld 1: *Toen mijn vader, zich onbespied wanend, een Russische strafgevangene op kantoor wat brood gaf, nam een Duitse kantoorcollega mijn vader wat later even apart en zei: "Herr Mekes, dat u een gevangene brood geeft, vind ik geen probleem, maar doe dat nooit meer hier op kantoor, maar ergens anders."*

Voorbeeld 2: *Toen op 13 én 14 februari 1945 de geallieerden de prachtige kunststad Dresden in 3 bombardementen vrijwel volledig verwoestten, (rond de 24.000 doden), ging de Duitse kantoorchef van mijn vader breeduit voor het portret van Hitler staan, (hing aan de muur op kantoor) en riep: "Das hast du jetzt alles erreicht, und wofür, du Idiot!" Waarop het personeel hem moest kalmeren: Herr Schmidt, wees toch voorzichtig, niet zo luid.*

De dorpelingen waren in doorsnee van goede wil. De Nederlanders moesten 6 of 7 dagen per week werken. Elke 14 dagen was er een vrije zondag. Loon werd keurig betaald. Ook medische hulp via officiële artsen en kanalen. Soort ziekenfonds, denk ik. Redelijke bewegingsvrijheid in de regio, terwijl de ZuidHarz toch een Sperrgebiet was. Dit in verband met al die geheime ondergrondse fabrieken, waaronder de V1- en V2-werkplaatsen.

Brief 3 - Appenrode, 8 februari 1945

Lieve Vrouw,

Daar er weer een kansje is, dat mijn brief in Holland komt, schrijf ik maar weer een kort berichtje. Diverse langere brieven zijn al aan je afgezonden. Het gaat mij hier best. Van jou, Gerda en de hele familie hoop ik hetzelfde, hoewel ik weet, dat de toestand in R 'dam niet bepaald rooskleurig is. In dit kleine dorpje heb ik heel aardige mensen ontmoet. Ik heb, behalve levensmiddelen, draad en naald en verstelappen gekregen, zoodat ik mijn kleeen kan onderhouden. Ja meid, als ik weer terugkom, dan kan ik ook kleermaker worden.

Ik vraag me af hoe je het moet stellen met eten en geld. Steunt de R.V.S. je nog?* Eerlijk gezegd, rekenen Wim en ik daar vast op.

Links: De brief van 8 februari 1945

Hier houd ik geld over, hoewel we helemaal niet zuinig zijn. Eten komen we niets tekort.

Bier is er nog genoeg en het is lekker ook. Groeit onze dochter al? Meisje, ik ben zoo benieuwd naar jullie. Ik sla me er hier aardig doorheen. Wim ook. Ik berust erin en wacht maar op den tijd dat ik terug kan keeren. Ik heb aan diverse DOS' ers in Duitschland geschreven.** Tevens gevraagd of zij misschien het adres weten van Egbert, want ik reken maar dat die ook hier is.

Lieveling, houd je dapper. Doe onze moeders, vaders, zusters en alle anderen de hartelijke groeten van me en weet je innig omhelsd en gekust door je man Gerard. Gerda een klein zoentje! Gerard.

Opmerkingen van Gerard's zoon Arthur Mekes

* Op 19 december 1944 stuurt de R.V.S. een brief aan de familieleden van alle weggevoerde beambten van het bedrijf. Met daarbij een uitgewerkte inkomensverklaring. Omdat de (Nederlandse) Overheid van plan is om 90% van het gederfde loon van de weggevoerden te gaan vergoeden, geeft de RVS deze inkomensverklaring af van hun weggevoerde werknemers. De rechthebbende familieleden moeten zich met deze inkomensverklaring zo spoedig mogelijk melden bij het Gewestelijk Arbeidsbureau in Rotterdam.

**1. Ik vraag me af, hoe mijn vader aan deze adressen kwam.

**2. Op 14 maart 1945 schrijft een zekere C. Gerritsen v.d. Hoop, waarschijnlijk een lid van DOS, vanuit de plaats Beckum in Duitsland een briefkaart aan mijn vader, die op dat moment in de Harz is tewerkgesteld. Deze Gerritsen-v.d. Hoop schrijft o.a. dat hij van Egbert Mekes een kaart heeft ontvangen. Adres van Egbert: E. Mekes, Tausendschaft VI, Lager. Hengstermann (21) Dingden (Westfalen) Dingden ligt bij Bocholt, schrijft Gerritsen-v.d. Hoop.

Enveloppe-tekst bij brief d.d. 8-2-1945 -voorzijde:

Mevrouw A.A. Mekes-van Os, Mathenesserweg 84a, Rotterdam-West, Nederland.

Mijn vader schrijft extra op de envelop: Indien niet thuis: Albregt Engelmanstraat 79a.

Achterzijde:

G. Mekes, Bei Arge B3, Halle-Saale2, Postschlieszfach 1825. Op de brief zit een Nederlandse postzegel.

Op de brief zit een Nederlandse postzegel. Hij is in Nederland op de post gedaan, waarschijnlijk door Hollandse verlofgangers en daar afgestempeld. Dat werd vaker gedaan. De kans op bezorging was veel groter dan opsturen vanuit Duitsland.

Boven De enveloppe bij de de brief van 8 februari 1945

Aanvullende aantekeningen van zoon Arthur Mekes:

Rond 12 april 1945

De Amerikanen ontdekten de ondergrondse productiehallen. Dat was een volslagen verrassing voor hen. Ik heb in 2002 een deel van de V1/V2- productiehallen bezocht. Rond 5 april 1945 verdwenen alle SS-ers uit het Sperrgebiet. Zij namen de strafgevangenen mee. Het B3a-Bauwerk lag vrijwel direct stil. De zgn. Todesmärsche waren begonnen.

Rond 11 of 12 april 1945

De 1e Amerikaanse tank in Appenrode. In een gesprek met de Nederlandse arbeiders, sprak de boordschutter: "I am Dutch too. My name is Dewitt. (De Wit) Zijn grootvader was in de 19e eeuw naar de V.S. geëmigreerd. Begin mei '45 is mijn vader met 3 werkkameraden naar het westen gelopen. Zij kwamen uiteindelijk in Einbeck aan bij de Amerikanen. Na veel oponthoud, beloftes en heen-en-weer-gereis brachten Engelse of Amerikaanse vrachtwagens een aantal Nederlanders naar Zuid-Limburg. Zij kwamen daar pas aan op 24 mei 1945. De Rotterdammers mochten niet direct naar huis. Zij verbleven nog enkele weken in een Repatriëringskamp in het dorpje Rimborg. Dat is tegenwoordig een deel van de gemeente Landgraaf.

Reden: De situatie was in Rotterdam nog zó verward, dat men de grote aantallen repatrianten niet ordentelijk kon verwerken. (veel noodzakelijk administratief werk, papieren, bewijzen, instanties, adressen, controles e.d.)

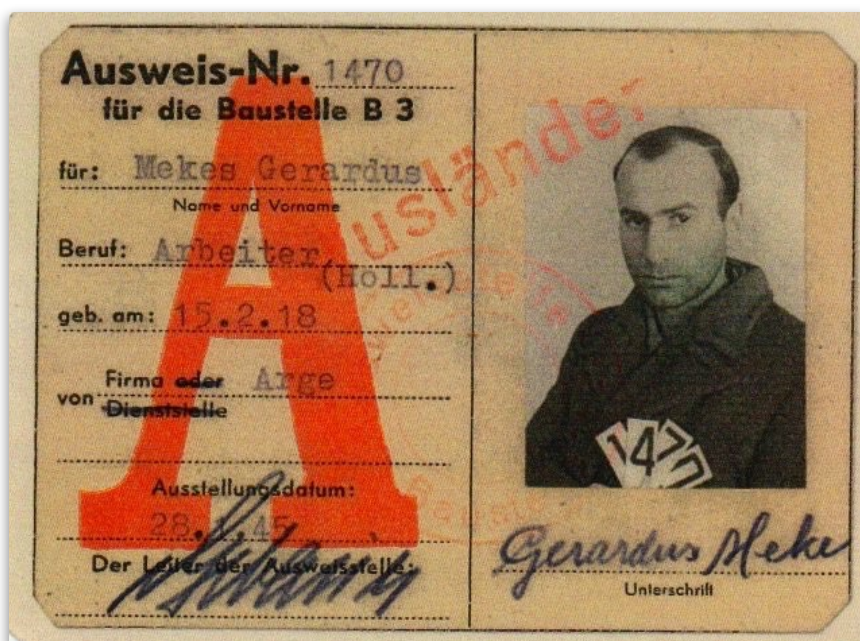
Pas half juni 1945, was mijn vader weer terug in Rotterdam. Vrij snel daarna kon hij weer aan het werk bij zijn werkgever, de R.V.S.-verzekeringsmaatschappij.

Briefkaart d.d. 25-5-1945 - Voorzijde:

Gerard schrijft vanuit Waubach in Zuid-Limburg dat hij op 24 mei 1945 gezond en wel uit Duitsland is teruggekeerd en dat het nog wel enige tijd zal duren voordat hij naar Rotterdam mag en kan terugkeren.

Links: De briefkaart van 25 mei 1945

Links: Ausweis "Ausländer"
Afgegeven, 25-01-1945
Gerardus Mekes

PERSONENBEZUEHRUNG		DEUTSCHES REICH	
Wohnort: <i>Niederlande</i>		 VORLAUFIGER FREMDENPASS	
Beruf: <i>Arbeiter</i>			
Geburtsort: <i>Rotterdam</i>			
Geburtsdatum: <i>15.2.1918</i>			
Wohnort oder Aufenthaltsort: <i>Appenrode</i>			
Höhe: <i>170 cm</i>		Name des Inhabers: <i>Mekes</i>	
Form: <i>oval</i>		<i>Gerardus</i>	
Farbe der Augen: <i>schwarzbraun</i>		Der Inhaber besitzt nicht die deutsche Reichsbürgerrechte	
Farbe der Haare: <i>braun</i>		Nr. <i>95736</i>	
Körperliche Beschaffenheit: <i>heute</i>		Datum und Ort der Ausstellung <i>1945</i>	
Nr. <i>95736</i>		Nr. <i>95736</i>	

Links: Vorläufiger Fremdenpass
Gerardus Mekes, afgegeven:
29 januari 1945 en geldig tot
23 januari 1947

VERLEUGERUNGEN		Aufenthaltsverlaubnis	
1. Verleugert die <i>erwacht</i>		für <i>das Ausgebet</i>	
Wappen: <i>erwacht</i>		bis <i>28 Januari 1947</i>	
2. Verleugert die <i>erwacht</i>		Ordnung: <i>182214</i>	
Wappen: <i>erwacht</i>		Ausgegeben am <i>19 Jan 1945</i>	
3. Verleugert die <i>erwacht</i>		Der Bevollmächtigte Ausgabenamt <i>Me</i>	
Wappen: <i>erwacht</i>		Nr. <i>95736</i>	
Nr. <i>95736</i>		Nr. <i>95736</i>	